

Юшко С. В. До питання оцінки результатів виконання державного бюджету України за доходами

Розширена анотація

Державний бюджет є головним централізованим фондом нашої країни, протягом останнього десятиліття через нього щороку перерозподіляється від 20,4 до 24,5 % створеного ВВП. Зазначене вимагає особливої уваги з боку контролюючих органів і суспільства загалом до порядку його формування й використання. Одним із ефективних інструментів контролю стану та руху бюджетних коштів може бути неупереджена, обґрунтована оцінка планових і фактичних показників виконання дохідної й видаткової частин бюджету.

У ст. 7 Бюджетного кодексу України одним із принципів побудови бюджетної системи визначено принцип публічності та прозорості, що передбачає інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів усіх рівнів, контролю їх виконання.

В роботі відзначається, що не зважаючи на закріплення у законодавстві принципу публічності та прозорості, він не дає змоги отримати повну й неупереджену інформацію про результати виконання державного бюджету, вимагає проведення додаткових розрахунків і врахування впливу низки чинників на бюджетні показники, а отже, потребує відповідних фахових знань у сфері державних фінансів, де-факто перетворюючи попередньо відкриту інформацію про бюджет на доступну й зрозумілу лише вузькому колу спеціалістів.

Основні чинники, на які варто звернути увагу при дослідженні сформованих показників доходів бюджету, є такими:

1. Застосування відповідно до вимог чинного бюджетного законодавства двох різних категорій – “доходи бюджету” та “надходження бюджету”. Включення до складу дохідної частини бюджету окремих складових групи надходжень, котрі не є доходами (зокрема, надходжень від приватизації, запозичень) штучно збільшує значення показника доходів, викривляючи реальний стан справ.

2. Використання касового методу обліку доходів бюджету, або визнання доходів за фактом надходження коштів на рахунки казначейської служби, не беручи до уваги час (період) нарахування зазначених платежів їхніми платниками. Так, сплата податків

платниками за останній звітний період для місячного й квартального звітних періодів та для річного звітного періоду відбувається вже в наступному році. Отже, до доходів поточного року не потрапляють платежі, нараховані за звітний рік за терміном сплати в наступному році, проте включаються платежі, нараховані за попередній рік, що надійшли в поточному році. Такий стан речей визначається прийнятим порядком проведення розрахунків із бюджетом, тож нарікань не викликає. Зовсім інакше виглядає попередня (за термінами, що не настали або й навіть за ще не нарахованими платежами) сплата податків і зборів. Наразі зауваження викликають не узаконені факти таких сплат (зокрема, за деякими податковими платежами єдиним податком для платників першої та другої груп, збором за провадження деяких видів підприємницької діяльності чинним податковим законодавством передбачена можливість їх сплати не лише за базовим варіантом — за один місяць (квартал), а й за більшу кількість періодів — аж до кінця календарного року), а випадки, котрі перебувають поза межами правового поля. Йдеться, зокрема, про багаторічну незаконну практику доведення головним податковим відомством країни до податкових органів регіонального й базового рівня (нині органів фіскальної служби) щомісячних планових завдань щодо формування доходної бази державного бюджету, які на 25—30 % завищені порівняно з показниками Міністерства фінансів України. До істотного завищення доходів бюджету призводить і невчасне повернення платникам ПДВ сум належного відшкодування за даним податком.

3. Імовірний вплив цінового чинника на показники доходів бюджету, досліджуваних у динаміці.

4. Періодичний перегляд законодавцем складових доходів бюджету. У першу чергу це зауваження стосується включення чи виключення з доходів державного бюджету надходжень до окремих цільових фондів. Зокрема, Пенсійний фонд України перебував у складі державної скарбниці протягом 1994—1996 рр. У цей час доходи держбюджету були, відповідно, істотно вищими, адже надходження до Пенсійного фонду давали змогу примножити їх більш ніж на третину (з 34 до 44 %). Державний фонд сприяння зайнятості населення був складовою державного бюджету впродовж 1996—2000 рр., Фонд соціального страхування — у 2000 р.

5. Внесення змін до бюджетної класифікації, які обумовлюють коригування складу груп і підгруп доходів державного бюджету. Цей

чинник має велике значення при проведенні структурного аналізу доходів державної скарбниці.

Зауважується, що перелік розкритих у роботі чинників, які необхідно враховувати дослідникові при оцінці результатів виконання бюджету за доходами, не є вичерпним та може змінюватися з часом.

Робиться висновок, що провести якісну, глибоку й обґрунтовану оцінку результатів виконання державного бюджету за доходами означає відмовитися від формального підходу в роботі, навчитися “читати” між рядками з цифрами, прискіпливо придивлятися до нетипових змін, надмірних коливань показників, виявляти та враховувати факти прийняття незрозумілих логіці та, можливо, не відповідаючих нормам права, рішень органів влади. Варто пам’ятати, що викривлення результатів виконання бюджету за доходами може мати місце не лише через дію об’єктивних чинників, а й бути результатом свідомого маніпулювання показниками з метою приховування справжнього стану справ у царині державних фінансів.

З метою підвищення якості звітів про виконання дохідної частини державного бюджету, створення передумов для її безперешкодного аналізу в динаміці у роботі пропонується запровадити відповідні додатки до форм офіційної звітності органів Державної казначейської служби України та фіксувати в них зміни правил облікової політики, розкривати інформацію про наявну кредиторську заборгованість платників податків перед бюджетом і заборгованість бюджету перед платниками, про обсяги розстрочених та списаних боргів тощо. Реалізація цієї пропозиції не лише поліпшить поінформованість суспільства щодо стану справ із формуванням державної скарбниці, а й дасть змогу точніше дотримуватися проголошеного в Конституції та закріпленого в Бюджетному кодексі України принципу публічності та прозорості.

Повний текст статті див. за посиланням:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_5